

הערות והארות על סדר הפרשה

ברכת דוב

משיעורי וכתבי מורנו ראש הישיבה הגרב"ד ליכטשטיין שליט"א

פרשת וירא תשפ"ז • גיליון קמ"ט • שנה ד'

מדבריו אלא נראה היה בעיניהם כמצחק, משא"כ לוקחי בנותיו שעדיין לא הכירוהו כהוגן, חשבו שרציני הוא בדבריו.

אולם מהמשך סיפור הדברים שנשאו בנות לוט את אביהם, מתוך שהיו סבורים שאיש אין בארץ לבוא עליהם - מוכח שגם לוקחי בנותיו נספו ולא ניצלו. ושמה י"ל שגם הם בכלל 'חתניו' האמורים כאן. עוד י"ל כי צחוקם של החתנים השפיע אף על "לוקחי בנותיו" שלא להתפעל מדבריו.

וד' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש (יט, כד). וברש"י [ד"ה המטיר] והוא מב"ר וז"ל: בעלות השחר כמו שנאמר (לעיל פסוק ט"ו) 'וכמו השחר עלה', שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדים לחמה ומהם ללבנה, אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום, יהיו עובדי לבנה אומרים אילו היה בלילה כשהלבנה מושלת לא היינו תרביין, ואם אפרע מהם בלילה יהיו עובדי החמה אומרים אילו היה ביום כשהחמה מושלת לא היינו חרביין, לכך כתיב 'וכמו השחר עלה' ונפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים, עכ"ל. וצ"ב הרי לעיל פסוק כ"ג נאמר "השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה", ובפסוק שלפניו "אמר המלאך ללוט "מהר המלט שמה כי לא אוכל לעשות דבר עד בואך שמה", ואם לא בא לוט לצער עד שיצאה השמש על הארץ, נמצא שהפרכת סדום הייתה ביום ודלא כמש"כ רש"י.

ובדוחק צ"ל לפירוש רש"י דמה שנאמר "השמש יצא על הארץ" היינו שהתחיל לצאת והיינו בשעה שעדיין הלבנה עומדת ברקיע. [מיהו דלבד מזה, צ"ב בעיקר הא דהסמך רש"י לפסוק ד'וכמו השחר עלה', הרי פסוק זה לא מדבר כלל בהפרכת סדום אלא בהאצת המלאכים בלוט לצאת מהעיר, ובו בזמן נתמהמה כמפורש שם, ועי'].

ויבאו אלקים אל אבימלך בחלום הלילה וגו' (כ, א). שנינו בסנהדרין (דף ל"ט ב') "א"ר יצחק מפני מה זכה עובדיהו לנביאות, מפני שהחביא מאה נביאים במערה" וכו' עי"ש. ופירש"י וז"ל: מפני מה זכה לנביאות שהרי גר הוא ואין השכינה שורה אלא על המיוחסין שבישראל, כדכתיב (לעיל פ' לך לך יז, ז) להיות לך לאלוקים ולזרעך אחריו, עכ"ל. למדנו בזה דבסתם אין השכינה שורה אלא על המיוחסין שבישראל, וא"כ צ"ב בהאמור כאן שבא הקב"ה לאבימלך בחלום הלילה, וכמו"כ צ"ב מלבן ובלעם שגם אליהם בא הקב"ה בחלום הלילה, והרי הבטיח הקב"ה לאברהם שלא ישרה שכינתו אלא על המיוחסין שבישראל.

ושמעתי ממו"ח הגה"צ רבי אברהם הלוי ליוואויץ צ"ל להקשות בדומה על המבואר בגמ' (ברכות דף ז' א') "וא"ר יוחנן משום ר' יוסי שלשה דברים בקש משה מלפני הקב"ה ונתן לו, בקש שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו שנאמר וכו', בקש שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים

דבר פלא מצינו בפרשת וירא שמתחילת הפרשה ועד סוף פרק י"ט - הכל פרשה אחת ללא שום הפסק כלל, אפילו שכמה וכמה עניינים שונים מובאים ברצף זה. [שהם: ביאת המלאכים אל אברהם, תפילת אברהם על סדום, ביאת המלאכים לסדום וקבלתם ע"י לוט, הפרכת סדום, ישיבת לוט במערה עם שני בנותיו]. וברש"י ריש ויקרא כתב דההפסקות נועדו ליתן רווח בין פרשה לפרשה, ומדלא ניתן כאן הרווח משמע דבעומק הענין ישנו איזו שייכות וחיבור בין כל העניינים הנזכרים בהמשך הפרשה.

ויפנו משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עודנו עמד לפני ד' (יח, כב). מצינו כמה ביאורים בראשונים מהו "ואברהם עודנו עמד לפני ד'", ברש"י פירש וז"ל: והלא לא הלך לעמוד לפניו, אלא הקדוש ברוך הוא בא אצלו ואמר לו (פסוק כ) זעקת סדום ועמורה כי רבה, והיה לו לכתוב וד' עודנו עומד לפני אברהם, אלא תיקון סופרים הוא זה (אשר הפכוהו ז"ל לכתוב כן), עכ"ל. ומבואר לפי"ד דהאמת היא שהקב"ה הוא שעודנו עמד לפני אברהם, ולא כמשמעות ההפוכה שבפסוק, וחזינן חידוש דתיקון סופרים יכול לשנות המשמעות שלא יהיה לפי האמת.

לעומת דברי רש"י אונקלוס תרגם "ואברהם עד כען משמיש בצלו קדם ד'", הרי שהוא מפרשו על אברהם, שאברהם הוא זה שעדיין עומד לפני ד' ומתפלל. וברמב"ן מבואר שהתפלל על אנשי סדום שימחל להם הקב"ה, דאחר שאמר לו הקב"ה לעיל (פסוק כ) "זעקת סדום ועמורה כי רבה" וגו' החל אברהם להתפלל לפני ד' עליהם. ובתרגום יונתן מבואר שאברהם עמד וביקש רחמים על לוט עי"ש. מיהו יש להסתפק קצת בכוונת תרגום יונתן, האם חולק על רש"י וס"ל דהאמת היא כמשמעות הפשוטה שבפסוק שאברהם הוא זה שעודנו עומד לפני ד' בתפילה. או שמא מודה לרש"י דהאמת היא שהקב"ה הוא זה שעודנו עמד לפני אברהם, אלא דמ"מ מפרש דמזה שנכתב בלשון המשמיעו שאברהם הוא זה שעמד עדיין לפני ד', יש להוציא דאברהם גם הוא היה עוסק בתפילתו באותה שעה, ועי'.

ויבאו שני המלאכים סדמה בערב (יט, א). כאן קראם מלאכים אבל בפסוקים שבהמשך הענין קוראן אנשים, כו"כ פעמים וצ"ב מאי שנא.

ויצא לוט וידבר אל חתניו לוקחי בנותיו (יט, ד). ופירש"י: חתניו, שתי בנות נשואות היו לו בעיר. לוקחי בנותיו, שאותן שבבית ארוסות להם, עכ"ל. מבואר מדבריו דד' בנות היו ללוט, שנים נשואות ושנים ארוסות. והנה בסוף הפסוק נאמר "ויהי כמצחק בעיני חתניו", ובפשטות משמע דאלו חתניו ממש, אבל תגובת לוקחי בנותיו לא נתפרש. ובדרך צחות י"ל דהחתנים כבר הכירו את טיב חותנם, וממילא כלל לא התפעלו

גודל הכוח והזכות של אמונת חכמים

ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע לאמר עבדך אישי מת וגו' (הפסוק וירא, מלכים ב' ד, א). במדרש תנחומא פרשת כי תשא (סימן ה' בתורה ד) איתא על פסוק זה בזה"ל: "א"ר מני אלולי זכות אשתו של עובדיהו כבר כלו ישראל באותה שעה, ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע לאמר, עכ"ל. והטעם שכמעט כלו ישראל באותה שעה, הוא משום שמפורש בנביא בפרק שלפניו שהיה רח"ל "קצף גדול על בני ישראל", משום שמלך מואב שחט את בנו לעולה. ואמנם נחלקו בגמ' (סנהדרין דף ל"ט ב') אם הקריבו לשם שמים או שהקריבו ח"ו לע"ז, אך מ"מ מפורש בנביא שבעקבות זאת היה קצף גדול על בני ישראל, עד שאמרו במדרש שכלל ישראל היו באותה שעה בסכנת כיליון, וההצלה מאותו קצף בא ע"י אשתו של עובדיהו. ובפירושו ע"י יוסף ביאר שלמד המדרש כן מסמיכות מהקראות, שבסוף הפרק הקודם נזכר שהיה קצף גדול על בני ישראל ומיד פתח ב"ואשה אחת" וגו'.

וטעון ביאור טובא, איזה מעשה גדול עשתה אשתו של עובדיהו שבגיניו נצלו בני ישראל באותה שעה, הא לכאורה כל צעקתה אל אלישע נבעה מדאגה כנה לשלום בניה, וכי יש איזה גדלות מיוחדת בזה.

והנה על פסוק זה שמעתי לפני רבות בשנים מהמגיד הנודע הגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל, מעשה רב שהתרחש במעון קדשו של רבנו החזו"א זיע"א. שפעם באה לפני אשה אחת וביקשה במר נפשה ברכה על ענין שהיתה זקוקה לו, והוסיפה לבקש שהחזו"א יבטיח לה ישועה, אולם החזו"א סירב להבטיח. חזרה האשה וביקשה כמה פעמים שיבטיח לה, אך החזו"א לא שעה לבקשתה והמשיך בלימודו ועיונו. משלא פסקה מלבקש שוב ושוב, ניסו בני הבית לשלחה לנפשה שלא תפריע את החזו"א מלימודו. אבל החזו"א מיד מנע ועיכב בעדם באמרו **"א יידישע פרוי וייקט זאך אין אמונת חכמים און מגייט איהר שטערן"** (אשה יהודיה שורה עצמה בתוך אמונת חכמים, ואתם באים להפריעה).

ביאר איפוא הגה"צ רבי שלום זצ"ל, דאמונת חכמים שכזו מצינו כאן אצל אשת עובדיהו, שכן מפורש ברד"ק בשם חז"ל, שאותה האשה צעקה אל אלישע רס"ה פעמים כמנין "צעקה", הרי לנו את גודל האמונת חכמים של האשה הגדולה, שלא אמרה נואש אלא חזרה וצעקה פעם אחר פעם מתוך אמונתה היוקדת בחכמים, שבכוחם לפעול גדולות ונצורות. עד כאן שמעתי מרבי שלום זצ"ל.

ונראה איפוא דלפי דבריו יבואר שפיר נמי, דהמעשה המיוחד שעשתה אשת עובדיהו שבלעדיו היה ח"ו כליה על בני ישראל, הוא גודל האמונת חכמים שפיעמה בה ובקעה מצעקתה החוזרת ונשנית לפני אלישע, והיא זו שהצילה את כלל ישראל מהקצף הגדול.

הלימוד לדין מכל זה הוא גודל וחשיבות הכוח של אמונת חכמים. אנו חוננו הן בישיה"ק והן מרבותינו מצוקי ארץ על אמונת חכמים מוחלטת, וכפי שמושרש בקרבנו מזקני ראש ומייסד הישיה"ק רשכבה"ג מרנא הגרב"ד זיע"א, שאחר שכבר כיהן כראש ישיבה והיה אחד מגדולי מרביצי התורה כשלשים שנה, בכל זאת כאשר נסתלק רבו הגדול מרנא הגרב"ד זיע"א לבית עולמו, מיד קיבל עליו לרב את מרנא הגרב"ד ע"י גרודז'ינסקי זצ"ל אף שהיה בן גילו. ולא נחה דעתו עד שהתחיל לקרותו "רבי". הגרב"ד ע"י שלא היה רגוע מכך אמר לו שאם ימשיך לכנותו כך לא יוכל להמשיך לדבר איתו. אך הגרב"ד ענה תיכף לעמיתו "אבער רבי ווי וועל איך איין רופן?" (אבל רבי איך אקרא לכם?). וכמו"כ מקובלנו, שמרן הגרי"ז זיע"א הי' עומד ביראת כבוד ובמורא קמיה מרן הגרב"ד ע"י זצוק"ל.

א"כ עלינו להתעורר וללמוד ק"ו, שאם במקום שענין ה"קצף" היה על ענין אחר ולא על החסרון באמונת חכמים, מ"מ היה בכוח האמונת חכמים להציל, כל שכן במצב שבו החסרון הוא באמונת חכמים גופא, על אחת כמה וכמה שאם תהיה התחזקות גדולה באמונת חכמים תבוא לנו ישועה גדולה.

(מתוך שיחה ביום ש"ק לסדר "וירא" תשע"ד)

ונתן לו שנאמר (שמות לג, טז) ונפלינו אני ועמך. ולפי מש"כ רש"י בסנהדרין שם, דבצינוי על המילה הבטיח הקב"ה לאברהם שלא ישרה שכינתו אלא על המיוחסין שבישראל, מדוע הוצרך משה לבקש רחמים שלא תשרה שכינה על עכו"ם.

והביא מו"ח ליישב בזה, דהנה בנדרים (דף ל"ח א') "אמר ר' יוחנן אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו וכולם ממש"ה וכו', ופי' שם הרא"ש בזה"ל: "אין הקב"ה משרה שכינתו, בקביעות", ע"כ. ולפי"ד י"ל דמה שמבואר ברש"י בסנהדרין דאין השכינה שורה אלא על המיוחסין שבישראל, היינו דווקא השראה בקביעות, וממילא י"ל דמה שהעתיך משה שלא ישרה הקב"ה שכינתו על עכו"ם, היינו שלא ישרה כלל ואפילו שלא בקביעות. ולפי"ז יש ליישב שפיר דמה שהשרה הקב"ה שכינתו על עכו"ם כמו כאן באבימלך וכן בלבן ובלעם, היינו שלא בקביעות. ודו"ק.

וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל נאחו בסבך בקרניו וגו' ויעלהו לעולם תחת בנו (כב, יג). בפרשת יתרו עה"פ "במשוך היובל המה יעלו בהר" (שמות יט, יג), כתב רש"י והוא מפרד"א דשופר אילו של יצחק היה. והקשו הרמב"ן (שם) וכן האוה"ח הק' (בפרשת ויקרא א, ט עה"פ 'והקטיר הכהן את הכל המזבחה') דהרי אילו של יצחק הקריבו אברהם לעולה, ודינה של עולה להיות כליל תְּקַטֵּר אפילו הקרנים והטלפיים (כדאיתא בזבחים פ"ה ב'), וא"כ צ"ב היאך נשתייר הקרן. וכתב הרמב"ן דאולי גבל הקב"ה עפר קרנו והחזירו למה שהיה. [ועי' עוד מה שהביא עוד ביאור ע"פ הסוד].

ובאוה"ח כתב עוד ליישב בכמה אופנים. א' דאולי איירי דכשהקריב אברהם את האיל פקע הקרן מעל המזבח, דתנן בזבחים (דף פ"ו א') וכולן שפקעו מעל גבי המזבח לא יחזיר, משום דנעשית מצוותו. ב' יש ליישב דאפשר דנתלש קודם זריקה, דהא לא נתרבו הקרנים להקרבה אלא בעודן מחוברים, וממילא אם נתלש מותר בהנאה לשיט"ז רב זירא (שם). ג' מוסיף עוד ליישב דהרי בשעת העקידה עדיין לא ניתנה תורה, ואף שאמרו חז"ל (יומא כ"ח א') דקיים אברהם אבינו כה"ת כולה ואפילו עירובי תבשלין, מ"מ במקום שהיה הכרח לאיזה סיבת זכות, עבר ולא קיים דין התורה. וכמו נישואי תמר ליהודה ונישואי שתי אחיות ליעקב, ה"נ לענין קרני האיל הואיל וידע אברהם שיהא מזה זכות לכלל ישראל, לא קיים מצווה העתידית - להקטיר הקרנים. שמעתי כ"ז מש"ב הרה"ג רבי אביש דאקס שליט"א.

ויהי אחר הדברים האלה ויוגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם היא בנים לנחור אחיך (כב, כ). שמעתי להקשות מש"ב הגר"נ קפלן שליט"א, מ"ט הוצרך לשלוח את אליעזר ולהשביעו שלא יקח אשה מבנות כנען, הרי כבר נתבשר כאן מי היא כלתו של יצחק. ואמר אחד ליישב בזה שפיר, בהקדם מה שיש לדייק בלשון הכתובים, דמתחילה (פסוק כ') לשון הכתוב הוא "הנה ילדה מלכה גם היא בנים לנחור אחיך", דהיינו בלשון נוכח. אבל בהמשך בפסוק כ"ג שינה הכתוב באמרו "ובתואל ילד את רבקה שמונה אלה ילדה מלכה לנחור אחי אברהם", והיינו בלשון נסתר. וממילא ר"ל דרק תחילת הפרשה נאמרה לאברהם - שנוולדה אשה ליצחק ממשפחת אחיו, אבל המשך הפרשה המדבר בלידת רבקה לא נאמר לאברהם במפורש, וממילא לא ידע אברהם מהיכן ממש תבוא אשה ליצחק.

